

MEANDRELE ȘI ÎMPLINIRILE UNUI DESTIN

Academicianul

HARALAMBIE CORBU LA 80 DE ANI

Critic și istoric literar, domeniul științific: literatura modernă și contemporană, probleme de teorie literară și literatură comparată. Doctor habilitat în filologie (1975), profesor universitar (1995). Membru titular al A.Ș.M. (1984).

În februarie 2010 academicianul Haralambie Corbu a împlinit venerabila vârstă de 80 de ani. Multă sănătate și urări de bine! Și-a rotunjit anii cu demnitate și simțul responsabilității. Zicând acestea, am și numit câteva din calitățile ce i-au fost totdeauna caracteristice: verticalitatea (fără infatuarea și fudulia noastră tradițională) și responsabilitatea (pentru cuvântul scris și rostit, pentru reacții și atitudini).

S-a născut la 15 februarie 1930 în familia țăranilor Agafia și Grigore Corbu din satul Dubăsarii Vechi / Criuleni. Nu erau săraci (până odinioară era o mare fală să afirmi că provii dintr-o familie nevoiașă), zic, nu erau săraci, de vreme ce, după absolvirea școlii din sat și-au trimis băiatul la Chișinău la Liceul Industrial. În curând îl vom afla la Liceul Pedagogic (Școala pedagogică) din Călărași. Absolvind-o, își urmează studiile la Institutul Pedagogic (azi universitate) „Ion Creangă” din Chișinău. Îi are de colegi și buni prieteni pe Ion Ciornâi și Elena Cercasski (Ciornâi), care-i vor rămâne prieteni până-n ultima zi de viață. Absolvind în 1951 facultatea, își continuă studiile în calitate de doctorand la Institutul de literatură „M.Gorki” din Moscova (1954-1957), susținându-și teza de doctor în filologie (astăzi candidat în științe) cu tema *Dramaturgia lui V. Alecsandri* (1959). Revenind acasă, lucrează la Institutul de limbă și literatură al Academiei de Științe, unde a fost pe rând colaborator științific, șeful sectorului de literatură clasică, director de institut, academician coordonator al Secției de Științe Socio-Umane, vicepreședinte al A.Ș.M., academician. În aparență, a fost o ascensiune ușoară.

În realitate, erau *ani grei*. Da, eram frumoși, pentru că eram tineri și toată lumea părea să fie a noastră. Dar,

trebuia să calci cu prudență și să-ți ascuți ecoul pașilor. Literatura clasică abia începea să fie valorificată și H. Corbu e unul din cei care-și pune umărul și priceperea la intensificarea acestui proces. Debutează cu o recenzie la o plachetă de versuri a lui P. Darienco. Apoi va publica tot mai mult în revistele „Octombrie” („Nistru”), „Limba și literatura moldovenească”, în culegerile colective, la a căror alcătuire și redactare participă cu aceeași responsabilitate și trageră de inimă.

De la bun început s-a configurat interesul accentuat al cercetătorului pentru *istoria literară*, dar și popasurile sporadice în sfera *criticii literare*, abordarea unor probleme de stringentă actualitate. Observăm și consemnăm, în al doilea rând, preferința pentru anumite perioade literare (*48-smul*) și pentru anumite genuri (*proza și dramaturgia*). Anii 60-70 stau sub semnul lui Alecsandri: din cărțile acestor ani, câteva culegeri și monografii erau dedicate operei bardului de la Mîrcești pe care H. Corbu o cerceta sub diferite aspecte. Începe prin a studia dramaturgia scriitorului (*Dramaturgia lui Alecsandri, Vasile Alecsandri și teatrul*). Va reveni cu alte perspective și unghiuri de interpretare. În *Profilul literar*, pe care i-l schița la începutul anilor '70 N. Bilețchi, se menționa ca fiind caracteristică pentru creația lui H. Corbu „încercarea de a hașura cu datele descoperite petele albe de pe harta literaturii noastre, de a adăuga contururi noi alături de cele existente, tendința de a defini originalitatea operelor literare, ineditul lor. Ca o urmare a acestei tendințe a apărut culegerea „Dreptate, voie și pământ...”¹.

Evoluția savantului va fi concomitent o *lărgire* a ariei de probleme, genuri, specii, autori și o *aprofundare a cercetării*, înțelegând prin această aprofundare o mai mare atenție pentru *detalii* și *nuanțe*, o mai accentuată grijă pentru cititor.

Trimițând cititorul, pentru informare, la „profilul literar” alcătuit de N. Bilețchi încă în 1972, vom insista doar asupra publicațiilor academicianului H. Corbu din ultimul deceniu (1999-2010). Nu fără a aminti zicala franceză („Si la jeunesse savant”) și cea rusească („Если бы молодость знала, если бы старость могла...”); ei bine, activitatea lui H. Corbu din anii 2000 demonstrează că și vârsta înaintată *poate* crea, și un argument existențial ar fi faptul că cele mai multe și (nu ne temem să zicem) mai realizate studii au apărut după publicarea în 1990 a volumului *În lumea clasicilor. Analize și interpretări*. După acest an încep anii 2000, cei mai rodnici și mai bogăți în realizări. Tocmai în acești ani apar 4 cărți (acum 5), – 3 culegeri individuale de articole și sinteze și un studiu monografic. Să le amintim, așezându-le în ordinea cronologică: 2000 – *Discursul direct. Aspecte ale publicisticii eminesciene*; 2003 – *Deschideri către valori*. Studii. Eseuri. Atitudini; 2004 – *Dincolo de mituri și legende*. Studii. Eseuri. Atitudini; 2005 – *C. Stere și timpul său. Schiță de portret psihologic* (studiu monografic); 2007 – *Fața ascunsă a cuvântului*. Studii

1 N. Bilețchi. H. Corbu – în cartea *Profiluri literare* „Lumina”, 1977, pag. 269-270.

și eseuri literare; 2010 – O nouă variantă a cărții despre teatrul lui V. Alecsandri.

De menționat și faptul că în 2002 vede lumina tiparului ediția în două volume *Scrieri* de Andrei Lupan, inițiator al proiectului și prefațator al căreia este H. Corbu.

2003 *Deschideri către valori* (2003) este o culegere selectivă de texte cu subiect diferit. Așa cum și titlul sugerează, este o deschidere spre valorile de ieri și de azi ale literaturii române. Autorul mărturisea într-un argument-prefață: „Ultimii trei ani, ca și cei zece anteriori au fost marcați în fond de aceleași probleme și întrebări: în ce măsură suntem deschiși și apți pentru a emite sau asimila adevărate valori – fie artistice, fie umane, fie culturale, fie sociale și politice, fie naționale și universale – pentru a ne defini, în cele din urmă, identitatea etnică și intelectuală și a ne determina, măcar și sub semnul provizoratului, locul nostru în istorie, în lumea de azi, aflată în zodia unor incertitudini și contorsionări fluide și deosebit de dramatice” (p. 9). Aceste precizări inițiale (la chiar începutul volumului) au și determinat structura lui. Primul compartiment, *Valențele culturii* – cuprinde un fel de articole de program: *Cultura spirituală ca factor prioritar al dezvoltării umane durabile; Cultura ca factor spiritual și statul; La încrucișare de drumuri, la intersecție de civilizații; Cultura artistică și problema istorismului* ș.a.

Pe valurile vremii, compartimentul al III-lea, cuprinde pagini din istoria presei (Revista „Viața Basarabiei” întru românism și basarabenism); despre mișcarea literară din anii '30 (*Relația Centru – periferie* (*Provincie, margine*) și *cultura spirituală; O vatră de lumină: Astra Basarabeană; Astra Basarabeană – în contextul timpului*) sunt pagini inedite despre realitățile literare puțin cunoscute din anii '30. Câteva gânduri noi le aflăm în *Antimiticul Ion Luca Caragiale*. Un popas analitic pe marginea romanului *În preajma revoluției* deschide câteva perspective noi asupra lui Const. Stere, ca și analiza comparată în *O paralelă: Const. Stere și Liviu Rebreanu*; 6 eseuri, subordonate tematic, aduc în carte imaginea lui Paul Goma.

Mai multe sunt în carte materialele propriu-zis publicistice și deci sunt mai multe abordările unor probleme de viață, pe lângă cele literare. Prezintă, în această ordine de idei, un real interes cele 6 studii succesive despre Paul Goma.

Dincolo de mituri și legende (2004) – cuprinde 3 compartimente. În cuvântul înainte autorul însuși precizează că procesul literar contemporan constituie o preocupare prioritară a eseurilor și studiilor cuprinse în volum. Sunt și câteva materiale absolut noi: *Polifonism cultural și civilizațional în opera lui D. Cantemir; Astronomul Nicolae Donici – între Dubăsarii-Vechi și marile centre științifice ale lumii*. Alte pagini sunt o revenire la creația lui Alecsandri și Const. Stere, din perspectiva unor probleme noi (*Tradiții și modernitate în creația lui V. Alecsandri, Poporanismul lui Const. Stere*).

În compartimentul *File albe, file negre* – sunt

evocați scriitorii clasici, înnoind perspectivele și unghiul de abordare: *Tradiții și modernitate în creația lui V. Alecsandri, Țăranul și țărâniile în opera lui I. Creangă*.

Compartimentul următor cuprinde *Opere și destine literare contemporane: Vocația și blestemul înaintemergătorului* (o revenire la opera lui A. Lupan); *Focul din vatra părintească. I. Druță la 75 de ani; Osânda și răsplata cuvântului; Ion Druță. Supremația demnității și istoria; Ion Druță. Ora jertfirii; Paradigma vieții în creația lui Ion Druță; Plecarea lui Tolstoi în nemurire; Liviu Deleanu. Dragostea nu are moarte; Pavel Boțu. Eu port risipită în mine o lume; Poetul P.Boțu sau dimensiunile eului dramatic*.

Cuprinzând unele articole mai vechi, cartea avea un caracter de program, deținând concomitent poziția cercetătorului și a cetățeanului H. Corbu.

Noi și interesante sunt paginile despre Gala Galaction, despre Paul Goma ș.a. Cercetătorul abordează valori mai puțin cunoscute în R. Moldova. *Flori de gheață* (aduce câteva date inedite despre Ion C. Ciobanu). Sunt proaspete perspectivele asupra creației lui P. Boțu (*Eu port risipită în mine o lume*), asupra lui V. Teleucă (*Un desfercător de cuvinte*) și L. Damian (*Cu L. Damian pe urmele arcașilor lui Ștefan cel Mare*). Câteva gânduri bune se aștern în paginile despre *Nicolae Corlăteanu – omul de cultură și în Orizonturi călinesciene*.

C. Stere și timpul său. Schiță de portret psihologic este o carte care îl reprezintă pe H. Corbu din anii 2000. Substanța cărții o constituie prezența lui Constantin Stere în viața politică și culturală a timpului său.

Să reținem că nu e deloc ușor să stabilim specia cărții. Cert este că nu este doar o schită. În al doilea rând, nu este doar un portret psihologic: este un portret complex și fascinant, o carte-revelație prin care redescoperim, după cum și autorul redescoperă și readuce în conștiința actuală o personalitate remarcabilă a istoriei noastre literare.

Este un studiu științific? Nu numai, pentru că nu avem o prezentare absolut obiectivă a lui Stere. O fi, deci, un eseu? Nu numai, pentru că se fac trimiteri concrete la document, la surse de informare. Poate că este un roman? Nu numai, pentru că nu are o carnație epică suficientă, deși pasagiile narative sunt multe și fascinante și tocmai ele transmit atitudinea de înaltă apreciere, de solidarizare caldă, peste ani și decenii, cu „titanul de Soroca”. Poate că ar fi mai logic să conchidem că avem în față un bogat studiu interdisciplinar, o carte memorabilă și prin natura conținutului, și prin substratul sugestiv, și prin polemica angajată, și prin îndemnul implicit de a nu lăsa sub valul uitării și al indiferenței marile personalități ale istoriei noastre trecute. Cartea se sprijină pe o bogată temelie informativă, autorul abordând și documentele de arhivă, și legendele satului, făcând trimiteri și invocând numele tuturor celor care au avut ceva de spus despre

C. Stere – de la I. Vasilescu și V. Badiu, P. Balmuș și V. Pasat... E readusă în obiectiv atmosfera începutului de secol cu înfruntările de opinii și poziții (politice, estetice...). Contextul cultural-literar e analizat cu lux de amănunte, cu înțelegere și cu multă grijă pentru cititorul de azi, care trebuie nu doar informat, ci și orientat, cultivat, educat... Rezultă o lucrare solidă despre o mare personalitate basarabeană, cu care autorul (repetăm) se solidarizează omenește peste ani și, ca într-un autentic roman istoric, își îndrăgește personajul. Studiul e realizat cu mijloacele istoricului literar, cu instrumentele de analiză ale criticului literar și ale unui istoric al culturii. Se profilează astfel imaginea convingătoare și impresionantă a omului înțelept și bine intenționat care a fost C. Stere și care a nimerit într-o situație dramatică: rușii l-au exilat în Siberia, românii l-au acceptat doar formal, de aceea îl și numește cercetătorul marele învins, dar nu și marele înfrânt.

Fața ascunsă a cuvântului e titlul cărții din 2007, titlu care sugerează orientarea cercetătorului spre sensurile ascunse, nevăzute, nedecarate... Într-un timp când estetica receptării este tot mai frecvent abordată (tot mai „la modă!”), e salutară această orientare către sensurile ascunse, către taina cuvântului, viața nevăzută – care se materializează în cuvânt, – despre aceste vorbesc paginile dedicate lui P. Boțu, V. Teleucă, Iosif Balțan. Volumul se distinge printr-un interes mai accentuat față de literatura contemporană.

Am consemnat anterior evoluția cercetătorului și a formulei lui critice. Mai subliniem (cu riscul de a repeta unele concluzii) că, pe parcursul anilor, s-a lărgit aria de preocupări, probleme și autori. Din literatura clasică au intrat în sfera de interese a savantului Dimitrie și Antioh Cantemir, C. Stere, Al. Mateevici, M. Eminescu (mai ales publicistica acestuia). Din literatura contemporană au mai venit în obiectivul criticului poeți, prozatori și dramaturgi de talia lui – L. Deleanu, P. Boțu, V. Teleucă, D. Matcovschi, Pavel Starostin. A rămas printre preferințele analistului opera lui Ion Druță (vreo 7 materiale), l-a interesat creația lui Paul Goma.

Intră în obiectiv Pavel Boțu, dar paginile despre el sunt, în mare măsură, publicistică, niște mărturii discrete despre sfârșitul tragic al scriitorului. După care urmează *Poetul Pavel Boțu sau dimensiunile Eului dramatic*. Și în toate aflăm o bună, subtilă receptare a fenomenului poetic actual, un comentariu competent și binevoitor.

S-au înmulțit perspectivele analitice și unghiul de abordare a unor autori concreți. Să exemplificăm situația aceasta prin cazul lui V. Alecsandri, la care autorul a revenit în repetate rânduri. I-a analizat dramaturgia, proza, a revenit la opera lui din perspectiva latinității neamului. S-a referit la comic și grotesc în opera bardului de la Mircești ș.a. Altfel zis, a revenit, fără a lăsa impresia de repetare.

Subtilitățile analitice sunt și ele mai multe și mai interesante. A evoluat limbajul critic, fraza, stilul. Elibe-rat de dogmele constrângătoare ale timpului,

cercetătorul gândește mai liber, mai original, mai îndrăzneț...

Metodele de cercetare sunt multe și diverse: istorico-literară, sursologică, istorico-genetică, analize de text, hermeneutică, element de psihocritică ș.a. Oricum, chiar și fără a aborda toate noile metode de cercetare, creația savantului din ultimul deceniu demonstrează o schimbare de registru și de formulă, o modernizare a perspectivei de cercetare.

E firesc să revenim, în final, la problema evoluției și să ne întrebăm: prin ce se disting și se impun cărțile lui H. Corbu din ultimul deceniu și de ce vorbim despre evoluție în scrisul octogenarului?

În primul rând, cărțile din ultimul deceniu sunt mai multe și mai voluminoase. Puse față în față cu cărțile perioadelor anterioare, deosebirea este evidentă: *Creionări* – 150 pagini; *Fața ascunsă a cuvântului* – 490 pag.

Dar, firește, nu e vorba numai de volumul măsurat cu pagini: cărțile sunt mai consistente, mai pline de informații inedite. Autorul e mai atent la direcțiile literare, la probleme controversate (ale literaturii și ale vieții noastre în genere). Eliberat de forma dogmelor de odinioară, autorul vorbește mai liber și chiar mai frumos. Cartea despre fața ascunsă a cuvântului și cea despre C. Stere, bunăoară, sunt scrise aproape ca niște opere artistice și reprezintă, în mod neîndoielnic, momentele de vârf ale creației. Apoi cărțile din anii 2000 se disting prin mai multă sinceritate și dorință de a spune adevărul, prin plăcerea de a spune adevărul, prin curajul de a spune lucrurilor pe nume fără exagerări și – totodată – fără intenția de a face cuiva șicane. Observațiile le face cu modestie și precauție, concluziile le formulează de asemenea fără grabă. Chiar și în polemică se angajează fără să ofenseze pe cineva, cu demnitate și forță de convingere (or, la noi e atât de frecventă contrareplica, însoțită de „las’că-i arăt eu...”).

Și încă un amănunt: înțelept, savantul nu colorează în negru toate cele realizate în perioadele anterioare (inclusiv anii 60-70), – exagerările nu-i plac. Poate așa se explică și interesul lui pentru scriitorii ignorați sau repudiați.

Toate cele spuse probează rezistența în timp a cărților lui H. Corbu, demnitatea drumului său de creație.

Revenind la titlul eseului (*Meandrele și împlinirile unui destin*), precizăm că împlinirea unui destin se realizează nu numai prin/din cărți. Haralambie Corbu are o familie fericită: are o soție fidelă care de jumătate de secol și mai bine stă de veghe la frontierele demnității celor dragi și iubiți; are 2 fiice frumoase și deștepte, are doi nepoți scumpi ca lumina ochilor (Dumitraș-Drumea și Năstica), are discipoli și colegi care îl respectă și îl apreciază, are o masă de scris unde-și sprijină coatele și gândurile, – ce-i mai trebuie unui om pentru a se simți împlinit? Să ne trăiți, domnule academician! Bucurați-vă de familie, de cărți și de primăvară!

Prof. univ. *Eliza Botezatu*